

רשפי אש

במחיצת איש האלוקים

דמות הקודש של אדמו"ר הזקן מוכרת בעיקר כדמות גאווית, שכלתנית, ששיבצה במשבצות ההגיון ובשפה ברורה, מובנית, צחה ועשירה את העמוקים שבדברי החסידות וההלכה. תורתו העצומה הכניסה סדר בעולמה של החסידות בשיטתיות הבהירה שבה, וקירבה את הדברים אל השכל ואל הלב בבחינת "אור פנימי".

מה שפחות ידוע ומפורסם הוא, שרבינו, בנשמתו הגדולה רבת האנפין והגוונים, האיר בנפשות שומעיו גם אור מקיף - ובבית־מדרשו האיר אור עילאי, אור נשגב לעילא מכל השגה.

בבית־מדרשו היו נגלים ונראים לעתים תכופות מחזות אלוקיים שמימיים שלא מעלמא דין, קולות וברקים היו נשמעים ונראים בשעה ששכינה הייתה מדברת מתוך גרונו, כשהיה יוצא מפיו מאמר דא"ח בקול חוצב להבות אש, או בעת שהיה קורא בתורה כנתינתה מפי הגבורה, או

בעבודתו של אדמו"ר הזקן להטה אש יוקדת של אהבת ה' וצימאון וכיסופים לאֵל־חי • מה היה מתרחש לעיתים בעת שאמר בציבור מאמרי החסידות? על איזו זעקת לב וכמיהת נפש היה חוזר שוב ושוב? • בעקבות הצד הפחות מוכר של דמות הפלאים, של בעל התניא, "האור מקיף" שהאיר והרעיד את לבבות חסידיו

הרב יוסף צבי לידר



"תמונת האמירה היה בדביקות גדולה מאד, עיניו סגורות, וראשו מושלך לאחוריו, ופניו פני להבים, ומן כל תיבה ותיבה היו ארכבותיו וארכבות השומעים דא לדא נקשן".³

"אמירתו ד"ח [דברי חסידות] היה מבהיל מאד. וכל העומדים שם היו לחרדת אלוקים, ועל עמדם היו נעשים בעלי תשובה גמורים, והיו מתלהבים לעבודת ה' באופן נורא מאד. ובאיזה ענין שהיה מדבר היה מחזיק אז במדרגה זו, אם מענין אהבה רבה, היה לו אז אהבה רבה וכו'".⁴

ואז, תוך כדי דיבור ברשפי אש שלהבת עזה, היה מגיע לכלות הנפש ממש "להשתפך אל חיק אביה חיי החיים"⁵, והיו נראים במוחש דברי הרמב"ם הידועים בהלכות יסודי התורה (פרק ז) על הנביאים, כשמתנבאים "איבריהן מזדעזעין, וכח הגוף כושל, ועשתונותיהם מטרפות".

וכך, באמצע אמירת המאמר, לפתע היה רבינו נופל מכסאו ונשמט אל תחת השלחן, ושם היה ממשיך בדבריו בקול רעש גדול תוך כדי שחזור וכופל את מילותיו, ולעתים בעלות הלהב השמימה היה מתגלגל בפישוט ידיים ורגליים תחת השלחן. הכותב - ר' פינחס - שהיה דייקן ביותר ולא חפץ להחמיץ אף מלה, היה נשכב תחת השלחן לשמוע כל הגה היוצא מפיו, וכשרבינו היה מתגלגל, היה מגלגל עצמו אחריו כדי לרשום כל מלה, ואם היה רבינו חוזר וכופל מלותיו בגודל דביקותו, היה ר' פינחס רושם דברים כהווייתם עם הכפילויות. ואם לכמה רגעים לא היה רבינו יכול להוציא מלים מפיו מרוב דביקותו, ומחמת זה נוצר חסר בקישור העניינים, היה ר' פינחס משאיר בגיליון מקום חלק לסימן⁶. אותם דיבורים שהיו תחת השלחן היו נקראים "כתב רש"י".⁷

בעת שהיה מתגלה בבית מדרשו של רבינו מעמד נורא הוד שכזה, בבחינת "ובמורא גדול - זה גילוי שכינה", לא היה הציבור יכול לעצור את עצמו, והיו הרבה מטפסים ונדחקים על הבימה תוך כדי סכנת נפשות כדי לזון

בעידן צלותא כשהוא נכלל כולו באור אין סוף, מופשט ומופרש מחיזו דהאי עלמא.

אמירתו דברי חסידות היה מבהיל מאד. וכל העומדים שם היו לחרדת אלוקים, ועל עמדם היו נעשים בעלי תשובה גמורים, והיו מתלהבים לעבודת ה' באופן נורא מאד. ובאיזה ענין שהיה מדבר היה מחזיק אז במדרגה זו, אם מענין אהבה רבה, היה לו אז אהבה רבה

להלן אעמוד קמעה על היבט זה שבדמותו.

את קולו שמענו מתוך האש

"כשמתבונן ומעמיק מאד בגדולת ה' איך הוא ממלא כל עלמין וסובב כל עלמין וכולא קמיה כלא חשיב - נולדה ונתעוררה מדת יראת הרוממות במוחו ומחשבתו לירא ולהתבושש מגדולתו ית' שאין לה סוף ותכלית ופחד ה' בלבו, ושוב יתלהב לבו באהבה עזה כרשפי אש בחשיקה וחפיצה ותשוקה ונפש שוקקה לגדולת אין סוף ב"ה - והיא כלות הנפש, כדכתיב: נכספה וגם כלתה נפשי וגו', וכתבי: צמאה נפשי לאלהים וגו', וכתבי: צמאה לך נפשי וגו' (תניא פרק ג).

כל מעמד של כניסת רבינו לדרוש בבית מדרשו, היה מאורע מרומם ורב עוצמה. במרכז בית המדרש עמדה בימה גדולה ורחבה שאליה עלו במדרגות, כדי שהכל יוכלו לראות. על הבימה עמד שולחן וסביבו כמה מקומות ישיבה, ובמרכז עמד הכסא שעליו ישב רבינו בשעת אמירת המאמר, כשלידו יושבים כמה מיחידי סגולה¹. בשעת האמירה עמדו על הבימה, ליד רבינו, שני הכותבים: אחיו הרה"ק מהרי"ל בעל ה'שארית יהודה' ותלמידו המפורסם הר"ר פינחס רייזעס, כדי לקלוט כל הגה שיצא מפיו הקדוש². רבינו היה מדבר בקול צלול, אדיר וחזק, באש מתלקחת. וינועו אמות הסיפים מקול הקורא.

1. אגרות קודש אדמו"ר הזקן, אגרת נ סעיף ד.
2. רשימת היום, עמ' רצט.

3. כתבי רח"א ביחובסקי, עמ' קכה.
4. בית רבי, דף טז א, הערה ב'. וראה בדברי אדמו"ר הרש"י ב'תורת שלום' עמ' 86.
5. תניא, פרק ב'.
6. בית רבי, דף פט ב. רשימת היום שם. מאמרי אדמו"ר הזקן 'הנחות הר"פ', עמ' קצא. תורת מנחם, ב, עמ' 270. תורת מנחם, כב, עמ' 187. ועוד.
7. סיפורים שבסוף ספר נתיב רש"י על מסכת שבת (ירושלים תרנ"ה), מאת הגה"ח ר' לוי יצחק סמינאווסקי, בשם רבו הרה"ק ר' הלל מפאריטש.

אדמו"ר הזקן על הקרקע מרוב דביקות, ואמר כי ליראת "נברא" יכולים להגיע, אבל ליראת "נאצל" אין יכולים. ר' וועלוויל ווילענקער היה מהחסידים הצעירים, ומקומו היה תחת השולחן, ושמע שהאדמו"ר ממשיך ואומר: מלבד הבעל שם טוב והרבי (המגיד ממזריטש). ואמר ר' וועלוויל, שהיה ניכר כי באותה שעה גם לאדמו"ר הייתה היראה של ה"נאצלים".¹¹

בכתבי ר"י שו"ב (עמ' קמז) מביא דברים ששמע משיש בן תשעים מברדיטשוב ושמו ר' יחיאל, שהיה נוכח בבית מדרשו של רבינו בשעה שדרש חסידות ברבים, ואלו דבריו: בהיותו בברדיטשוב - בחורף תק"ע - דרש אדמו"ר על הבימה דרוש גדול ועמוק מאד, ודיבר בהתלהבות גדולה, עד שכמעט טיפס על הקירות. אחר כך אמר: תדעו שכל הלימוד שלי לעומת הרבי (הוא המגיד) ו"הקדוש" (רבי אברהם המלאך) אינו מתחיל כלל! ומי היו הרבי ו"הקדוש"? תדעו שהם היו אורות עליונים... עליונים ממש... המשיך אדמו"ר ואמר: הרבי ו"הקדוש" לעומת הבעש"ט הקדוש - אינו מתחיל כלל! ומי הוא הבעש"ט הקדוש? תדעו שהוא היה "אדם קדמון"... וכל זה אמר בקול רעש גדול ובהתלהבות עצומה.

"החסידות הטובים והיקרים שהיו נשמעים מפי אדמו"ר נ"ע, שהם היו מרפא לנפש האלקית דוקא, לחזק כוחה להיות לה טעם ודעת באמונתה... מצד האור שהיה מאיר בדבריו הקדושים, לחזק כח הנשמה להכיר היטיב בטוב טעם ודעת איך הוא ענין אמונתה"

תלמידו הגדול של רבינו - הגאון החסיד ר' יצחק אייזיק עפשטיין מהאמיל - מבטא ברגש עמוק את פעולת מאמרי החסידות על נפשותיהם של השומעים:

החסידות הטובים והיקרים שהיו נשמעים

11. מרשימות תלמידי 'תומכי תמימים' בריגא ובאוטבוצק, 'כפר חב"ד', מוסף לימים הנוראים (מצורף לגל' 1159), ערב ר"ה תשס"ו, עמ' 25, אות יט.

את עיניהם במראה הגדול הזה. לכן, כשישבו מחשובי תלמידי רבינו בשנת תקנ"ו לתקן כמה תקנות לטובת הציבור, מופיעה ביניהן גם התקנה הבאה: "בכל עת שידרוש אדמו"ר הרב שיחי' בבית המדרש או בבית הכנסת, אינו רשאי שום אדם מאנ"ש להרוס ולעלות על הבימה מקום מושב הרב שיחי', כי אם אנשי ביתו ואוכלי שלחנו והנקראים לגשת אל שלחנו על-פי הנאמן הידוע".⁸

יראת ה' של 'נאצלים'

אחד מגדולי תלמידיו של רבינו, היה החסיד המפורסם רבי משה ווילענקער. משמו נמסר התיאור הבא בקשר לאחד המאמרים: "לא הספקתי לבוא אל השולחן עד שנתמלא סביבו, ובחורתי מקום תחת השולחן ורווח לי. והושיטו לי מכל משקה ומכל אוכל. וכשהתחיל אדמו"ר לדבר דברי תורה, נתקרבותי למרגלותיו ושמעתי היטב. באמצע המאמר נשמט רבינו לתחת השולחן כדרכו, ואמר: חפץ אני באחדות הפשוט... מי לי בשמים... איני רוצה בגן עדן העליון, ועמך לא חפצתי בארץ, גן עדן התחתון. אני רוצה רק אותך עצמך... מזמן כבר הייתי הולך... רק התורה ומצוות שלך מחזיקים אותי... ונדחק לי מאד".⁹

כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב מליובאוויטש זי"ע סיפר, בקשר למאמר ד"ה "שמאלו תחת לראשי" (שנדפס ב'תורה אור' פרשת כי תשא), שבו לא מובנת כל-כך השייכות שבין קטע לקטע: מאמר זה נאמר בדובראונא בשנת תקס"א (בפרשת חוקת), והוא נאמר כולו תוך כדי גלגול על רצפת בית המדרש בהתלהבות נוראה, עד כי לא יכלו לקלוט ולשמוע את כל דבריו בסערה שכזו. כשישב בנו האדמו"ר האמצעי להעלות את הדברים על הכתב, היה צריך לשער מדעתו את קישור והמשך הדברים. וכשבא נכדו ה'צמח צדק' לכתוב את אותו הדרוש, שיער באופן אחר את קישור העניינים. ומבין שניהם נחקקו הדברים באש שחורה על גבי אש לבנה, כפי שהם מופיעים לפנינו בספר הקדוש 'תורה אור'.¹⁰

עוד מסופר - כנראה מפיו של הרה"ח ר' יצחק הורוויץ ("ר' איטשע מתמיד") - שפעם התגולל

8. אג"ק אדמו"ר הזקן, שם.

9. נתיב רש"י, שם, בשם רבו הר"ר הלל מפאריטש.

10. 'תורת שלום' מאת כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב, עמ' 169.



ג. פעם נסעו חסידים לרבינו לליאזניא. עברו כמה ימים, ונעלמו עקבותיו של העגלון שאתו באו. יצאו לחפשו, ומצאוהו ביער שליד העיר, כשהוא סובב וצועק: אם ישאלו גוי כלשהו: האם אתה אוהב את ה' ("ליוביש טי באגו"?), גם הוא היה משיב: אוהב אני ("ליובליו")!

אותו עגלון היה בין שומעי המאמר מפיו של רבינו, אבל לא הבין מכל המאמר אלא רק את המילים הללו. אך הן "תפסו" אותו כל-כך, עד ששכח על כל ענייניו הפרטיים ושקע במלים הספורות שקלט מדברי אדמו"ר הזקן¹⁵.

בעידן צלותא

"התפילה הוא גם כן ענין מסירת נפש ממש
כמו בצאתה מן הגוף במלאת שבעים שנה...
מאחר שאתה נפחתה בי ואתה עתיד ליטלה ממני, לכן **מעתה אני מוסרה ומחזירה לך לייחודה באחדותך** וכמ"ש אליך ה' נפשי אשא... ובפרט באמירה לה' לנוכח כמו ברוך אתה... והנה בהכנה זו של מסירת נפשו לה' יתחיל ברכות השחר ברוך אתה..." (תניא פרק מא).

וכך הייתה נראית הכנתו של רבינו לתפילת שחרית מדי יום ביומו, כפי שסיפר נכדו אדמו"ר ה'צמח צדק' לחסיד ר' פרץ חן מציריגוב: כל בוקר בשעה רבע לשבע, כשרבינו כבר מעוטר בטלית ותפילין לאחר אמירת הברכות והקרבות "ישב בדביקות על כסאו, וראשו מוטל על דופן הכסא". כעבור שעה היה מגביה ראשו וכך היה אומר: איני חפץ בהשגה של האופנים, אין אני רוצה את גן עדן שלך, איני רוצה עולם הבא... **מי לי בשמים ועמך לא חפצתי, ועמך - מה שהוא איתך, איני רוצה בו... כלה שארי ולבבי...** איני רוצה אלא אותך בלבד... **הודו לה' קראו בשמו...** כך היה מתחיל בכל פעם וסומך "הודו לה'" מיד אחר דבריו אלה¹⁶. ופעמים רבות - גם באמצע התפילה בברכות קריאת שמע ב"עזרת אבותינו" - היה רבינו מתחיל לזמר בדביקות גדולה שוב פעם: מי לי בשמים ועמך לא חפצתי בארץ... איני רוצה אלא אותך בלבד...

"תפילתו היה מבהיל מאד. נכדו אדמו"ר

מפי אדמו"ר נ"ע, שהם היו מרפא לנפש האלקית דוקא, לחזק כוחה להיות לה טעם ודעת באמונתה, לא מצד מתיקות הסבר דברי התורה, רק מצד **האור שהיה מאיר בדבריו הקדושים**, לחזק כח הנשמה להכיר היטיב בטוב טעם ודעת איך הוא ענין אמונתה הנ"ל, שהכול הוא אלקות, אפילו העולם המורגש בשעת מעשה כחושך כנ"ל, זה לא יותר מאשר שהוא עצמו בבחינת רצוא ושוב הנ"ל. ואני הכותב הקאתי חלב שינקתי ממעי אמי על אמונה זו, שבחינת הקטנות הנ"ל נטע אדמו"ר נ"ע בקרבי בתורה וואפו לחמכם בתנור אחד¹².

אשרי עין ראתה כל אלה.

דברים הנחקקים בלב

עד כמה היו הדברים נחקקים בלב שומעיהם ומטביעים בהם רושם לימים רבים, יעידו הסיפורים הבאים:

א. כך היה הרה"צ ר' פרץ חן אב"ד צ'רניגוב ומגדולי חסידיו חב"ד מספר: הייתי תינוק בן ארבע שנים, ולקחני אבי על זרועותיו והביאני לבית כ"ק אדמו"ר הזקן. הבית היה מלא מפה אל פה... ותיכף שמעתי כי הרבי התחיל לאמר תורה, אך לא הבנתי מאומה. אך אחר איזו משך שמעתי קול דביקות עצומה בניגון מדבר אידיש... דביקות זו וקול הנגינה וכל האותיות נחקקו בלבי, לכל ימי חיי.

ומסיים הכותב ששמע מהר"ר פרץ: כן שמעתי, ועוד כמה מחברינו, הרגש הקודש שמסר מראייה הראשונה; תינוק בן ארבע שנים, שפעל עליו על כל ימי חייו¹³.

ב. איש אחד מהעיר חאראל, עמד מאחורי דלתו של אדמו"ר הזקן, ושמע את הרבי הולך בחדרו ואומר בנעימה: "כאיל תערוג על אפיקי מים, והיו לטוטפות בין עיניך". ובכל פעם שהיה האיש מספר זאת, תמיד היה בוכה בדמעות שליש¹⁴.

12. מכתבו הנדפס בסוף חלק ה'אמרות טהורות' של ה'חנה אריאל' (נעתק במגדל עז, עמ' שנג).

13. ממכתבו של הרב רד"מ רבינוביץ. נדפס בספר 'המסע האחרון', עמ' 177.

14. כך סיפר הרה"ח ר"ש גרונם - המשפיע בשיבת ליובאוויטש - ששמע בעצמו מאיש זה (וביאר שהוא ענין הרצוא ושוב). נדפס בליקוטי ספורים' להגה"ח רח"מ פרלוב, עמ' עה, אות צ.

15. 'לשמע און', עמ' 26 אות יז.

16. מגדל עז, עמ' קעג. כדי להבין את עומק כוונתו, יש לעיין בליקוטי תורה פ' תזריע ד"ה "שוש תשיש".

ר' זלמן יש לו הנאה ותענוג מהשם יתברך, והשי"ת יש לו הנאה ותענוג ממנו"....²⁴.

כיוצא בזה מסופר גם על הימים שהיה אצל רבו במזריטש: פעם אחת בליל ר"ה באו תלמידיו אליו אחר כמה שעות בלילה ולא אמר להם תורה. ויתמהו על זה מאד. אח"כ התבוננו וראו שאדמו"ר הזקן אינו שם. והלכו תיכף למנין שמתפלל שם ומצאו אותו שבידיו שני מקלות מהבימה מרוב טרדת התפלה ושוכב על פניו וצועק: "גוואלד! וידע כל פעול כי אתה פעלתו ויבין כל יצור כי אתה יצרתו". ונתעכבו שם עד שגמר כל התפלה. אחר כך הלכו להמגיד ותיכף כשבא אדה"י התחיל לומר תורה".²⁵

*

איתא במדרש (דברים רבה, ב, לב): "שמע ישראל, זה שאמר הכתוב מי לי בשמים ועמך לא חפצתי בארץ". במילים ספורות אלו מקופלים בתמצית כל עיקרי תורתו של אדמו"ר הזקן. אין לך כמעט פרשה בתורה אור' ובליקוטי תורה' שאין מופיעות בה התיבות "ה' אחד", "מי לי בשמים". הייתה זו תמצית חייו של רבינו הקדוש איש האלוקים הרב בעל התניא ז"ע.

לא רק בזמנים מיוחדים היו נשמעים דבריו אלה.²⁶ הייתה זו שירת חייו לא-ל חייו. וכדבריו הידועים של נכדו, אדמו"ר ה'צמח צדק: **"זכר היה נשמע הלשון ממורינו ורבינו נ"ע בדביקותו, שהיה אומר בזה הלשון:** אינני רוצה שום דבר. איני רוצה את גן עדן שלך, איני רוצה את עולם הבא שלך, איני רוצה אלא אותך בלבד".²⁷

זעקה זו שהייתה יוצאת מנהמת לבו הטהור, מהדהדת ומנסרת בחללו של עולם למעלה ממאתיים שנה, וקוראת לכל הקשורים והעטופים בנשמת רבינו הגדול: טעמו וראו כי טוב ה'.

24. שם, יא, ב, הערה ג'.

25. מגדל עז, עמ' קנז, אות ח (מכת"י חסיד אדמו"ר הצ"צ).

26. במאמר ד"ה ואתה תצווה (אוצר מאמרי חסידות, עמ' תו) מסביר הרבי זי"ע דפירוש "היה נשמע" הוא, שזה היה לא רק בזמנים מיוחדים, אלא שזה היה דבר הרגיל. עכ"ל
27. 'שורש מצות התפילה' (דרך מצוותיך, דף קלא א)

בעל צמח צדק נ"ע אמר עליו, שהיה לו הצמאון ליכלל בעצמותו". לעתים היה רבינו מתפלל בחדרו ביחידות ולעתים היה מתפלל עם הציבור, וכשהיה מתפלל עם הציבור "היה מרעיש עולמות". בשעת התפילה בעומק הצימאון והדביקות היה מתגולל כדרכו על הארץ, והיה חובט את גופו וידיו על הקירות עד זוב דם "והוא לא היה מרגיש כלל", לכן הדי' אמות שבהם רבינו התפלל היו מרופדים בשטיחים וטפטים מבדים רכים כדי להגן על גופו הקדוש לבל יפצע.¹⁷ סיפר הגה"ח ר' שמעון מנשה חייקין - רבם של חסידי חב"ד בחברון - שהוא זכה עוד לראות בילדותו את החדר שבו התפלל רבינו, שקירותיו היו מכוסים ומרופדים.¹⁸

בתקופה מוקדמת יותר, כשעדיין התגורר בליאזנא, היה מאריך ביותר בתפילת שחרית עד שעתיים לאחר חצות.¹⁹ אך בעשור האחרון לחייו - כשדר בליאדי - הייתה תפילת שחרית בימות החול נמשכת בין שעה וחצי לשעתיים.²⁰ מ"ברוך שאמר" עד לאחר שמונה-עשרה היה נמשך שעה שלימה.²¹ אך בשבת הייתה תפילתו ללא הגבלת זמן.²²

נוראות יסופר מגודל עבודתו בתפילת ערבית בלילות ראש-השנה ויום-הכיפורים,²³ ולעתים היה מתגלגל על הארץ בתפילת "ובכן תן פחדך... מלך על העולם כולו בכבודך..." עד עלות השחר. מסופר, שבצעירותו - כשעדיין היה מסתופף אצל רבו הרה"ק הרמ"מ מויטבסק - שנה אחת, בלילו הראשון של ראש-השנה, כשהתחיל הרמ"מ לערוך את שלחנו, ראה שנפקד מקומו הקבוע של רבינו, כי היה עדיין באמצע תפילת ערבית. "וקם הרמ"מ ממקומו והלך לבית-המדרש שבחצרו, והלך בחשאי אל המקום אשר עמד שם רבינו בתפילתו, ושמע תפילתו בדביקות נפלאה. ובא הרמ"מ למושב שולחנו בהתפעלות מאד, ואמר: **הנה הרב**

17. בית רבי, טז א, הערה ב'.

18. מגדל עז, עמ' רלח, אות רב.

19. בית רבי, דף פט ב.

20. תורת שלום, עמ' 13, 168. רשימת היום, עמ' קפא.

21. תורת שלום, עמ' 13, 117.

22. שם, עמ' 13.

23. בית רבי, טז א, הערה ב'. ובמקורות נוספים לרוב.